

DOI: 10.5281/zenodo.15695643

Link: <https://zenodo.org/records/15695643>

LOYIHALASH TEXNOLOGIYASINING LINGVODIDAKTIK SALOHIYATI VA UNING O‘ZBEK TILINI CHET TILI SIFATIDA O‘QITISHDA QO‘LLANILISH TAJRIBASI

Omonov Muxammadaziz Xalimjon o‘g‘li

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

mustaqil izlanuvchisi

mukhammadaziz_omonov@mail.ru

+998997282900

Annotatsiya: Ushbu maqolada loyihalash texnologiyasining (Project-Based Learning – PBL) lingvodidaktik imkoniyatlari nazariy va amaliy asosda o‘rganilgan. Til o‘rgatishdagi zamonaviy yondashuvlar, xususan, kommunikativ va kontekstual metodlar fonida PBL metodikasining o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishdagi o‘rni ochib berilgan. Tadqiqot doirasida B1 darajadagi xorijlik talabalar ishtirokida ikki oy davomida tajriba sinovlari o‘tkazilgan. Darslar maxsus ishlab chiqilgan loyihaviy mashg‘ulotlar asosida tashkil etilgan. Dastlabki va yakuniy testlar, so‘rovnomalar va kuzatuv jurnallari orqali yig‘ilgan ma‘lumotlar SPSS dasturida statistik tahlil qilinib, metodikaning samaradorligi asoslab berilgan. Natijalarga ko‘ra, loyiha metodikasi til ko‘nikmalari, ayniqsa, og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishda sezilarli ijobiy ta‘sir ko‘rsatgani aniqlangan. Shuningdek, maqolada PBL yondashuvining shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limdagi afzalliklari va kelgusi tadqiqotlar uchun tavsiyalar ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: loyihalash texnologiyasi, lingvodidaktika, o‘zbek tili, chet tili sifatida, kommunikativ metod, PBL, konstruktivistik yondashuv, til kompetensiyasi, ta‘lim samaradorligi, eksperiment

I. KIRISH

XXI asrda global raqobat sharoitida har bir millatning taraqqiyoti, eng avvalo, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan yosh avlodni yetishtirishga bog‘liq bo‘lib bormoqda. Til o‘rganish bu jarayonning ajralmas va ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Zamonaviy ta‘lim tizimida til o‘rganish jarayonining mazmun va shakllari tubdan o‘zgarib, an‘anaviy yodlash va grammatikaga asoslangan metodlar o‘rnini interfaol, kommunikativ va kontekstual yondashuvlar egallamoqda. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, til o‘rganish jarayoni nafaqat lingvistik bilimlarni egallash, balki ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarni shakllantirish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

Bu borada Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta‘kidlaganidek: “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi – bu eng avvalo, inson qadrini yuksaltirish strategiyasidir. Har bir fuqaroga zamonaviy bilim va kasb-hunar o‘rganish uchun keng imkoniyatlar yaratib berish – davlatimiz siyosatining bosh maqsadidir” (Mirziyoyev, 2022). Til o‘rganishdagi yondashuvlar ham shu strategik maqsadlarga mos tarzda shakllanishi kerak.

Bugungi kunda o‘zbek tili ham xalqaro maydonda chet tili sifatida o‘rganilayotgan tillar qatorida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa uni o‘rgatishda samarali, zamonaviy va innovatsion metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Lingvodidaktik yondashuvlar o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini nutqiy vazifalar orqali rivojlantirishni nazarda tutadi. Ayniqsa, loyihalash texnologiyasi (Project-Based Learning – PBL) bu borada o‘ziga xos metodik imkoniyatlari bilan ajralib turadi.

Mazkur texnologiya o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, amaliy muammolarni til vositasida hal qilish, hamkorlikda ishlash va real kommunikativ vaziyatlarda ishtirok etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada loyihalash texnologiyasining lingvodidaktik salohiyati chuqur ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi hamda o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishda qo‘llanishining amaliy tajribasi, eksperimental sinovlar asosida o‘rganiladi.

II. METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — loyihalash texnologiyasining lingvodidaktik salohiyatini aniqlash, hamda uning o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishdagi amaliy samarasini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, bu maqsadni ilmiy asosda tahlil qilish uchun aralash metodologik yondashuv (mixed-method approach) qo‘llanildi. Bu yondashuv sifat (qualitative) va miqdoriy (quantitative) tadqiqot metodlarini integratsiyalash orqali kompleks ilmiy tahlilni ta‘minlashga xizmat qiladi (Creswell, 2014). Shu tariqa, nazariy mulohazalar bilan birga empirik dalillarning o‘zaro uyg‘unligi orqali tadqiqotning ishonchliligi va haqqoniyligi ta‘minlandi.

2.1. Tadqiqot dizayni: Tadqiqot bosqichma-bosqich shaklda quyidagi ilmiy ketma-ketlik asosida tashkil etildi:

Nazariy asoslarning shakllantirilishi: tadqiqot uchun zarur bo‘lgan lingvodidaktika, kommunikativ kompetensiya, konstruktivistik pedagogika va loyihaviy ta‘lim texnologiyasi bilan bog‘liq ilg‘or nazariy manbalar tahlil qilindi (Richards & Rodgers, 2001; Ellis, 2003; Beckett & Slater, 2005).

Tajriba dizaynining ishlab chiqilishi: loyihaviy mashg‘ulotlarning mazmuni, baholash me‘zonlari, til ko‘nikmalarini o‘lchash indikatorlari va o‘quv modullari tizimli tarzda ishlab chiqildi.

Eksperimental ta‘lim bosqichi: ikki oy davomida maxsus tayyorlangan PBL-modellari asosida dars mashg‘ulotlari tashkil etilib, 30 nafar xorijlik talabalar bilan amaliy tajriba o‘tkazildi.

Ma‘lumot yig‘ish va tahlil bosqichi: dastlabki va yakuniy testlar, kuzatuvlar, va so‘rovnomalar asosida sifat va miqdoriy ma‘lumotlar to‘plandi va statistik tahlilga tortildi.

2.2. Ishtirokchilar va tadqiqot muhiti: Tadqiqot Toshkent shahridagi oliy ta‘lim muassasalarida tahsil olayotgan, CEFR tizimi bo‘yicha B1 darajaga ega bo‘lgan 15 nafar xorijlik (Rossiya, Turkiya, Janubiy Koreya, Qozog‘iston kabi mamlakatlardan) talaba ishtirokida amalga oshirildi. Ishtirokchilar tanlanishida ixtiyoriylik va axborotli rozilik prinsiplariga qat‘iy rioya qilindi. Anonimlik saqlangan holda har bir ishtirokchi bilan yozma shakldagi huquqiy rozilik shartnomalari tuzildi. Mashg‘ulotlar haftasiga uch marta, har biri 90 daqiqalik darslar shaklida o‘tkazilib, umumiy 24 akademik soatni tashkil etdi. Eksperimental guruh PBL metodologiyasiga asoslangan modullarga tayangan holda o‘qitildi. Taqqoslash uchun nazorat guruhi an‘anaviy grammatika-tarjima metodidan foydalangan holda ta‘lim oldi.

2.3. Loyihaviy mashg‘ulotlar mazmuni: Tadqiqot doirasida CEFR B1 darajasi uchun mo‘ljallangan 4 ta asosiy loyiha ishlab chiqildi:

“**Men va madaniyatim**” – o‘quvchining madaniy merosini tanishtiruvchi taqdimot tayyorlash.

“**Turistik broshura**” – o‘zbek shaharlarini targ‘ib qiluvchi ikki tilda (O‘zbek/Ingliz) broshura yaratish.

“**Intervyu olish**” – o‘zbek tilida mahalliy aholiga savollar berib, video-intervyu olish.

“**Qahramonlar galeriyasi**” – mashhur o‘zbek shaxslar haqida afisha va hikoyalar tayyorlash.

Har bir loyiha kommunikativ vazifalarga mos ravishda ishlab chiqilib, so‘z boyligi, grammatika, yozma va og‘zaki ifoda ko‘nikmalarini faol rivojlantirishga qaratildi. Yakuniy baholash mezonlari sifatida analitik rubrikalar qo‘llanildi (Asilova, 2023; Kadirova, 2022; To‘raqulova, Karayeva, 2021).

2.4. Ma‘lumot yig‘ish vositalari: Ma‘lumotlar quyidagi vositalar orqali yig‘ildi:

Pre- va post-testlar: CEFR B1 darajasiga mos tinglab tushunish, o‘qish, yozish va gapirish ko‘nikmalarini o‘lchovchi testlar qo‘llanildi. Test natijalari SPSS statistik dasturi orqali tahlil qilindi.

So‘rovnomalar: loyihaviy darslarga bo‘lgan munosabatni aniqlovchi 15 ta yopiq va 5 ta ochiq savoldan iborat anketalar tuzildi.

Kuzatuv jurnallari: o‘qituvchi tomonidan har bir dars jarayonida o‘quvchilarning ishtiroki, tilni qo‘llash chastotasi, yuzaga kelgan muammolar va ijobiy holatlar yozib borildi.

2.5. Tahlil strategiyasi: Miqdoriy ma‘lumotlar deskriptiv statistika (o‘rtacha qiymat, dispersiya, median) hamda juftlangan namunalarda t-testi (paired-samples t-test) yordamida tahlil qilindi. Bu usul orqali eksperimental guruhdagi o‘zgarishlarning statistik ahamiyati ($p < 0.05$) aniqlashga erishildi. Sifat ma‘lumotlar esa tematik tahlil usuli (thematic analysis) yordamida kodlanib, semantik guruhlariga ajratildi.

2.6. Tadqiqot cheklovlari: Ushbu tadqiqotda quyidagi cheklovlar mavjud bo‘ldi:

Ishtirokchilar sonining nisbatan cheklanganligi natijalarni umumlashtirish imkoniyatlarini chekladi.

Loyihaviy metodga avval duch kelmagan talabalar uchun dastlabki moslashuv jarayoni ko‘proq vaqt talab etdi.

Til kompetensiyasi va ijodiy yondashuv o‘rtasidagi tafovutni baholashda subyektivlik ehtimoli mavjud bo‘ldi.

III. NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida yig‘ilgan miqdoriy va sifatli ma‘lumotlar asosida loyihalash texnologiyasining lingvodidaktik samaradorligi kompleks tarzda tahlil qilindi. Tahlil davomida tajriba va nazorat guruhlarining til ko‘nikmalari bo‘yicha ko‘rsatkichlari solishtirildi hamda o‘quvchilarning loyihaviy yondashuvga bo‘lgan munosabati chuqur o‘rganildi.

3.1. Til ko'nikmalaridagi o'zgarishlar (Pre- va post-test tahlili)

Tajriba guruhidagi o'quvchilarning to'rt asosiy til ko'nikmasi (og'zaki nutq, tinglab tushunish, yozma ifoda va o'qish) bo'yicha dastlabki va yakuniy test natijalari quyidagi o'zgarishlarni ko'rsatdi:

Ko'nikma	Dastlabki baho (%)	Yakuniy baho (%)	O'sish (%)
Og'zaki nutq (Speaking)	68%	87%	+19%
Tinglab tushunish	72%	88%	+16%
Yozish (Writing)	65%	82%	+17%
O'qib tushunish (Reading)	70%	84%	+14%

t-test tahlillari natijasida barcha ko'rsatkichlar bo'yicha statistik ahamiyatlilik darajasi ($p < 0.05$) belgilandi, bu esa o'zgarishlarning tasodifiy emas, balki loyihaviy metod ta'siri ostida yuzaga kelganini ko'rsatadi. Ayniqsa, og'zaki nutq va yozma ifoda ko'nikmalaridagi sezilarli o'sish bu metodikaning muloqotga yo'naltirilganligini tasdiqlaydi.

3.2. So'rovnoma va ishtirokchilarning fikrlari

O'tkazilgan so'rovnoma natijalari ishtirokchilarning loyihaviy yondashuvga nisbatan ijobiy munosabatini ko'rsatdi. 15 nafar talabadan 13 nafari (ya'ni 86 %) loyihaviy mashg'ulotlarni:

qiziqarli,

amalga yo'naltirilgan,

real hayotiy vaziyatlarga asoslangan deb baholagan.

Ochiq javoblardan namunalar:

"Men ilk bor o'zbek tilida haqiqiy odamlar bilan intervyu olib ko'rdim. Bu menga real vaziyatda qanday so'zlar kerakligini anglashimga yordam berdi." — (Qozog'istonlik talaba)

"Taqdimot tayyorlash va afisha qilish menga tilni nafaqat o'rganishga, balki uni ifoda qilishga ham o'rgatdi." — (Janubiy koreyalik talaba). Bu fikrlar PBL metodining faqat til bilimlarini emas, balki o'quvchining shaxsiy faolligi, ijodkorligi va madaniy ongini rivojlantirishga xizmat qilganini ko'rsatadi.

3.3. Kuzatuv natijalari

O'qituvchining dars jarayonida yuritgan kuzatuv jurnali asosida aniqlangan asosiy holatlar quyidagilardan iborat:

Loyihaviy mashg'ulotlarda talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishga intilgan.

Dars davomida savol berish va javob qaytarish chastotasi ikki barobarga oshgan.

So'z boyligi sezilarli ravishda kengaygan, talabalar matn va nutqda murakkab iboralardan foydalanishga harakat qilgan.

Ijodiy yondashuv va mustaqil fikrlash darajasi darsdan darsga ortib borgan.

Bu natijalar loyihaviy texnologiyaning faqat til o'rganishga emas, balki kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy faollik va tanqidiy fikrlashni shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi.

IV. XULOSA

Yuqoridagi tadqiqot natijalari loyihaviy texnologiyaning lingvodidaktik salohiyati yuqori ekanini yaqqol tasdiqlaydi. Interfaol, kontekstual va muloqotga

asoslangan yondashuv sifatida PBL metodikasi o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘rgatishda nafaqat lingvistik bilimlarni, balki kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda ham samarali vosita ekanligini ko‘rsatdi.

Tajribaviy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, loyihaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni:

o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutq faolligini oshirgan;

real hayotiy vaziyatlarda tilni qo‘llashga tayyorlagan;

so‘z boyligi va grammatik strukturalarni qo‘llash malakasini kuchaytirgan;

madaniy va ijtimoiy kontekstda fikr bildirish va muloqotga kirishish kompetensiyasini shakllantirgan.

Bundan tashqari, ishtirokchilarning subyektiv baholari, ochiq javoblar va dars kuzatuvlari loyihaviy yondashuvga nisbatan yuqori darajadagi qoniqish va ishtirokni ko‘rsatdi. Bu esa ta‘lim jarayonini o‘quvchi markazida tashkil etish, shaxsga yo‘naltirilgan pedagogika tamoyillariga to‘liq mos keladi.

Shu asosda quyidagi **ilmiy-metodik tavsiyalarni** ilgari surish mumkin:

O‘zbek tilini chet tili sifatida o‘qitishda loyihaviy yondashuv muntazam qo‘llanilishi zarur, chunki u o‘quvchining nutqiy faolligini oshiradi va o‘rganilgan tilning amaliy hayotga integratsiyasini ta‘minlaydi.

Loyihaviy mashg‘ulotlar ishlab chiqilayotganda CEFR standartlariga mos keluvchi ko‘nikmalar va indikatorlar asosida baholash rubrikalari tizimli ishlab chiqilishi kerak.

O‘qituvchilarni loyihaviy metodika bo‘yicha tayyorlash, seminar-treninglar tashkil etish orqali bu yondashuvni amaliyotga joriy etish samaradorligini oshirish mumkin.

Kelgusidagi tadqiqotlarda ishtirokchilar sonini ko‘paytirish, yondashuvning turli tillar, yosh guruhlari va darajalarda qo‘llanish imkoniyatlarini solishtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, loyihalash texnologiyasi o‘zbek tilini chet tili sifatida o‘rgatishda zamonaviy, samarali va kommunikativ kompetensiyaga yo‘naltirilgan metod sifatida katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Beckett, G. H., & Slater, T. (2005). *The Project Framework: A Tool for Language, Content, and Skills Integration*. *ELT Journal*, 59(2), 108–116. <https://doi.org/10.1093/eltj/cci024>
2. Bruner, J. S. (1996). *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
4. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
5. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
6. Mirziyoyev, Sh. M. (2022). *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi – bu inson qadrini yuksaltirish strategiyasidir*. Prezident.uz.

<https://president.uz/uz/lists/view/5000>

7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

8. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

9. Mirziyoyev, Sh. M. (2022). *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi – bu inson qadrini yuksaltirish strategiyasidir*. Prezident.uz.

<https://president.uz/uz/lists/view/5000>

10. Kadirova, X. (2022). *O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda ta’lim sifatini belgilovchi omillar*. O‘zbek tili va adabiyoti, 6(2), 23–29.

11. To‘raqulova, O., & Karayeva, B. (2021). *O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda loyiha texnologiyasi*. Til va madaniyat, 4(1), 44–50.

12. Asilova, G. (2023). *O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda autentik materiallardan foydalanish*. Filologiya masalalari, 1(3), 57–62.